

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Jack of Shadows
Roger Zelazny
© Roger Zelazny, 1989

Друкується з дозволу спадкоємців автора
та їхніх літературних агентів, Zeno Agency Limited
(Великобританія) за участі Агентства
Олександра Корженевського (Росія)

Переклад з англійської Дениса Дьоміна

Роджер Желязни

Джек Тіньовий

За річ приймає тінь, кому
Розчовпать лінь;
Не диво, що за річ йому
Дістанесь тінь.
«Венецький купець»¹

¹ Переклад І. Франка (Тут і далі примітки перекладача.)

Передмова

Мене іноді запитують, чи то так задумано, що заголовок «Джек Тіньовий» нагадує опис котроїсь гральної карти¹ в якійсь таємничій грі, окрім того, що повідомляє ім'я і географічну належність мого протагоніста. Відповідь: так. Я здавна захоплююся чудернацькими колодами, і свого часу мав їх чималу колекцію.

«Ага! — зазвичай реагують вони, почувши це зізнання. — Отже, оці картярські штучки й натяки щодо тіней на якомусь глибинному психологічному рівні пов'язують цю історію з твоїми книжками про Амбер, правда?»

Та ні. Коли я востаннє спускався в ті катакомби, жодних таких зв'язків не знайшов. Мене просто привабила образність. З другого боку, ніхто ніколи мене не питав: «Чому саме Джек?»

А на таке я міг би відповісти: Джек Венс.

У цій, моїй десятій, книжці я вирішив спробувати щось із ряду тих рідкісних й екзотичних часопросторів, якими так захоплювався в стількох творах Джека Венса. Тож, коли я все вигадав, цілком заслуженим видався якийсь заголовок із іменем «Джек» — оприлюдненим приватним ушануваннячком. От тепер і ви це знаєте.

Гадаю, утім, що умовиводи про зв'язок із Амбером міг підживлювати й факт виходу цієї книжки у світ між «Дев'ятьма принцями Амбера» й «Рушницями Авалону», першими двома творами тієї серії, — близькість породила спекулятивні версії і таке інше.

Але якщо часопростір ще може чимось завдячувати Джекові Венсу, то персонаж — ні. Цитату з «Венецького купця» я взяв за епіграф лиш тому, що, вирвана з контексту, вона видалася дуже придатною. А ось той твір Шекспіра, з котрого я тут справді дещо запозичив, з'явився десь за вісім років після «Купця». Ідеться про «Макбета». Так, на Джека не рушає Бірнамський ліс, а в самій п'єсі не знайшлося цитати, яку мені б захотілося викорчувати й пересадити сюди. Але характер Джека

¹ В оригінальній назві, *Jack of Shadows*, читається каламбур — «валет тіней», «тіньовий валет».

переживає не позбавлений цікавості поступ, який дещо завдячує Шекспіровому портрету кривавого шотландця. Утім, волію докладніше про це не розводитися, бо вважаю, що вступні частини не мають наперед розкривати сюжетів. Роки тому дехто на ім'я Дж. І. М. Стюарт заледве не зіпсував мені так задоволення від «Ярмарку суєти».

Це не одна з моїх експериментальних книжок, як-от «Створіння світла і п'їтьми», «Двері в піску», «Міст із тліну», «Дороговкази» або «Котяче око». У тих п'яти творах я відпрацював чимало технічних способів, якими скористався в багатьох інших. А ця книжка — певніше, ремісницька робота: я точно знав, що і як хочу зробити, а протагоніст — як завжди — задавав напрямок. З тієї п'ятірки тільки «Створіння світла і п'їтьми» передували «Джекові Тіньовому». Коли я озираюся на «Джека» в такому контексті, мені здається, що, може, у «Створіннях» я набув певної вправності до стислого імпресіоністського опису екзотики, перенесеного, можливо, як у «Дев'ять принців», так і в «Джека». А може, і ні. Але якщо «Джек» таки чимось завдячує «Створінням», то оце воно і є.

Крім того, коли дивишся так на якусь історію роками пізніше, цікаво побачити і її вплив на дальші твори. Мені таки здається, що тінь Джека впала на протагоніста роману «Нині ми обираємо лиця». Крім того, дещо від Джекового сардонічного світосприйняття і його обачності простежується в пізніших оповідках про Ділівіша Проклятого — ще одну особу, чію вдачу зіпсувало незаслужене покарання.

Мене також кілька разів запитували, чи Джеків псевдонім на денному боці — Джонатан Шейд — не запозичено в персонажа з таким самим прізвиськом у «Блідому вогні» Набокова? Шкода розчаровувати, але я, хоч і полюблюю час від часу побавитися літературними загадками, написав «Джека Тіньового» до знайомства з «Блідим вогнем».

А ще — так, якимось я зробив невеликий графічний приквел до цієї книжки («Джек-Тінь») спільно з художником на ім'я Грей Морроу в збірці «Ілюстрований Роджер Желязні». А ще — ні, там немає жодних важливих відомостей, незнання яких завадило б вам зрозуміти цю історію або нею потішитися. То дрібний і цілком незалежний твір.

Тож перед вами історія, яку збудував Джек — а я лиш трохи допоміг із папірцями. Якщо бажаєте, уявляйте його собі фігурою на карті — наприклад, котрійсь із таро. Може, на «Зруйнованій вежі»...

Сталося це тоді, коли Джек, чиє ім'я промовляють у затінку, вирушив до Іглесу, що в Присмеркових землях, відвідати Пекельні ігри. На них його й затримітили — він саме вивчав, як розташовано Пломінь Пекла.

Пломінь Пекла був витончена урна зі сріблястих вогнів штудерної роботи. На самісінькій її верхівці пучки тих полум'яних пальців стискали мертвою хваткою рубін завбільшки з кулак — клейнод, який, попри свою оправу, мерехтів прохолодним блиском.

Власне кажучи, Пломінь був виставлений на загальний показ, але те, що за оглядом коштовності помітили Джека, було підставою неабияк стривожитися. Невдовзі по прибутті до Іглесу його вперше постерегли, коли він пройшов між ліхтарів у вервечці інших глядачів, що сунули крізь напіввідкритий виставковий павільйон. Упізнали його Смейдж і Квейзер, які прибули змагатися за трофей зі своїх місць сили. Вони невідкладно доповіли про нього впоряднику Ігор.

Смейдж усе переступав з ноги на ногу й тягав себе за вуса, аж доки в його майже квадратних очах виступили сльози й він закліпав повіками. Задерши голову, він витріщився на свого супутника-велета Квейзера — а той мав волосся, очі й плоть однакового сірого кольору, — аби тільки не бачити барвистої туші Беноні, упорядника Ігор, чия воля була тут закон.

— Чого ви двоє хочете? — спитав упорядник.

Смейдж і далі витріщався та кліпав, аж доки своїм флейтоподібним голосом зрештою не заговорив Квейзер.

— Маємо для тебе відомості, — сказав той.

— Ясно. Слухаю, — відгукнувся Беноні.

— Ми впізнали особу, чия присутність тут дає підстави дещо занепокоїтися.

— Хто це?

— Перш ніж я зможу сказати, мусимо підійти до світла.

Покрутивши головою на масивних в'язах, упорядник пильно глянув спершу на одного, відтак на другого, і його бурштинові очі зблиснули.

— Якщо це жарт якийсь... — почав він.

— Ні, — незворушно відрізав Квейзер.

— Ну, гаразд. За мною, — Беноні зітхнув і, майнувши оранжево-зеленою мантією, розвернувся й рушив до яскраво освітленого намету.

У наметі він знов повернувся до них.

— Тут вам досить світло?

Квейзер роззирнувся.

— Так, — підтвердив він. — Підслухати нас йому не вдасться.

— Про кого ти? — запитав упорядник.

— Чи знаєш ти такого собі Джека, який завжди чує своє ім'я, коли його кажуть у затінку?

— Джека Тіньового? Злодія? Так, чував перекази.

— Ось тому ми й забажали поговорити в яскраво освітленому місці. Він тут. Ми зі Смейджем бачили його кілька хвилин тому. Він розглядав Пломінь.

— От лихо! — упорядник витріщив очі й навіть не стулив рота після вигуку. — Він украде приз!

Смейдж ненадовго припинив тягати себе за вуса — цього вистачило, щоб кілька разів кивнути:

— ...А ми тут, щоб за приз поборотись, — випалив він. — Якщо вкрадуть, не зможемо.

— Злодія треба спинити, — заявив упорядник. — Що, на вашу думку, я маю зробити?

— Твоя воля тут закон, — нагадав Квейзер.

— Правда... Можливо, мені слід посадити його десь під замок до кінця Ігор.

— У такому разі, — сказав Квейзер, — подбай, щоб ні там, де його схоплять, ні там, куди посадять, не було тіней. Кажуть, його надзвичайно важко втримати — надто якщо є тіні.

— Але тіні тут повсюди!

— Так. Оце і є головна трудність у втриманні його під замком.

— Отже, розв'язок, здається, — або яскравісінькі світильники, або цілковита темрява.

— Однак якщо не виставити всі світильники під досконалим кутом, — мовив Квейзер, — і не зробити їх неприступними, він буде здатний створити тіні, які стануть йому в пригоді. А в темряві, досить йому хоч найдрібніше світельце запалити, теж виникнуть тіні.

— Що за силу таку черпає він з тіней?

— Я не знаю нікого, хто знав би напевне.

— То він що, темнобічник? Не людина?

— Хтось каже, він із Присмерку, але звідкись майже з пільми — де завжди тіні.

— У такому разі може підійти мандрівка на Глайвські гноїща.

— Жорстоко, — зауважив Смейдж і реготнув.

— Ходімо, покажете його, — сказав упорядник.

Вони покинули намет. Небо над головами було сіре, на сході риблося сріблястим, на заході ж чорніло. Зорі цяткували пільму над рядом гір, подібних до сталагмітів. Хмар не було.

Вони простували освітленою смолоскипами доріжкою, що перетинала таборець і вела до павільйону Пломеня. На заході майнула блискавиця — здається, неподалік від того місця на кордоні, де стовбичили кумирні безпорадних богів.

Підійшовши до відкритого боку павільйону, Квейзер торкнувся руки Беноні й кивнув. Упорядник простежив, куди той показує, і його очі спинилися на високому худому чоловікові, що стояв, прихилившись до опори намету. Був він чорнявий та смаглявий, з дещо орлиними рисами. Мав на собі сірі шати й чорний плащ, перекинутий через праве плече. Курир якусь згорнуту трубочкою темнобічну травичку, димок якої сизився у світлі смолоскипів.

Якусь мить Беноні його вивчав, відчуваючи те, що відчувають люди, коли натраплять на створіння, народжене не від жінки, а від невідомого темного поруху в місці, котрого людство цурається.

Глитнувши, він мовив:

— Гарзд. Можете йти.

— Ми б хотіли допомогти... — почав Квейзер.

— Можете йти!

Упорядник не спускав їх із очей, доки вони не пішли, відтак пробурмотів:

— Вічно вони одне одного зраджують.

Він подався по свою сторожу й кількадесят яскравих ліхтарів.

Заарештований, Джек пішов під вартою без опору й суперечок. Оточений гуртом збройного люду й заскочений у центрі світляного круга, він повільно кивнув і слухався наказів, не кажучи ані слова.

Його привели до яскраво освітленого намету впорядника. Штовхнули до стола, за яким сидів Беноні. Вартові знову взяли його в коло ліхтарів і руйнівних для тіней дзеркал.

— Твоє ім'я — Джек, — мовив упорядник.

— Не заперечую.

Беноні втупився в темні очі чоловіка. Вони й не ворухнулися. Чоловік геть не кліпав.

— ...А інколи тебе звать Джеком Тіньовим, — запала тиша. — Ну?

— Людину можуть звати по-всякому, — відказав Джек.

Беноні відвернув погляд.

— Приведіть їх, — звелів він одному з вартових.

Вартовий пішов, а за кілька хвиль вернувся зі Смейджем і Квейзером. Джек зиркнув у їхній бік, але байдужий вираз його обличчя не змінився.

— Ви знаєте цю людину? — поцікавився Беноні.

— Так, — в унісон відповіли вони.

— Але називати його людиною хибно, — докинув Квейзер, — бо ж він темnobічник.

— Як його на ім'я?

— Його кличуть Джеком Тіньовим.

Упорядник усміхнувся.

— Людину й справді можуть звати по-всякому, — сказав він, — але у твоєму випадку, здається, панує неабияка згода. Я Беноні, упорядник Пекельних ігор, а ти — Джек Тіньовий, злодій. Закладаюся, ти тут, щоб украсти Пломінь Пекла, — знову запала тиша. — Не мусиш ані заперечувати, ані підтверджувати, — повів він далі. — Сама твоя присутність промовисто свідчить про твої заміри.

— А може, я тут, щоб змагатись на ігрищах, — спробував Джек.

Беноні зареготав.

— Аякже! Аякже! — підтакнув він, змахуючи сльозу рукавом. — Але, бач, це не змагання зі злодійства, тож нам бракує категорії, у якій ти міг би виступити.

— Ти упереджений, і це несправедливо, — мовив Джек. — Навіть якщо я той, кого ти назвав, я не вчинив нічого негожого.

— Поки що, — уточнив Беноні. — Пломінь — воістину прекрасна річ, чи не так?

Джекові очі на мить мовби проясніли, а губи смикнулись у мимовільну усмішку.

— Більшість би з цим погодилася, — сказав він поспіхом.

— І ти тут, щоб його вибороти — по-своєму. Тебе, темнобічнику, знають як найстрахтіливішого крадія.

— Хіба це означає, що я не можу бути добропорядним глядачем на прилюдному заході?

— Коли йдеться про Пломінь — так. Він безцінний, і його жадають як світло-, так і темнобічники. Будучи впорядником Ігор, я не можу змиритися з твоєю присутністю десь поруч із ним.

— Отака вона, недобра слава, — зауважив Джек. — Що хоч роби, а тебе все одно запідозрять.

— Годі! Ти тут, щоб його вкрасти?

— Тільки дурень сказав би «так».

— Отже, чесної відповіді від тебе не буде.

— Якщо, по-твоєму, «чесна відповідь» — це те, що ти хочеш від мене почути, хоч правда воно, хоч ні, тоді, на мою думку, ти маєш рацію.

— Зв'яжіть йому руки за спиною, — наказав Беноні.

Наказ виконали.

— Скільки маєш життів, темнобічнику? — спитав упорядник.

Джек не відповів.

— Ну, ну! Усі ж знають, що в темнобічників більш ніж одне життя. То скільки в тебе?

— Не до вподоби мені, куди ти хилиш, — мовив Джек.

— Та ти ж не назавжди помреш.

— З Гноїщ Ґлайву на Західному полюсі світу вертатись далеко, а йти мусиш пішки. А щоб сформувані нове тіло, інколи потрібні роки.

— Отже, ти там уже бував?

— Так, — підтвердив Джек, перевіряючи міцність своїх пут, — і волів би, щоб мені не довелося цього повторити.

— Отже, ти визнав, що маєш у запасі принаймні одне життя. Добре! У такому разі я без жодних докорів сумління накажу негайно тебе стратити...

— Стривай! — гукнув Джек, закинувши голову й показавши зуби. — Це сміховинно, бо ж я нічого не скоїв. Але забудьмо про це. Чи вкрати я прийшов той Пломінь, чи ні, тепер я, безумовно, не в змозі цього зробити. Відпусти мене, і я піду в добровільне вигнання до кінця Ігор. Взагалі не потикатимусь у Присмерк, залишатимуся в Пітьмі.

— І що ж мене в цьому запевнить?

— Моє слово.

Беноні знову зареготався.

— Слово темнобічника, та ще й героя злочинної словесності? — мовив він кінець кінцем. — Ні, Джеку. Я не бачу жодного способу запевнити безпеку трофея, крім як скарати тебе на горло. А що дати такий наказ у моїй владі, я його даю. Писарю! Нехай буде записане, що цієї години я виніс присуд і наказав це вчинити.

Горбань із кружечком рослинності навколо рота примружився, від чого пішла зморшками шкіра його обличчя — крихка, наче пергамент, який він вийняв, — змахнув пером і заходився писати.

Джек випростався на повний зріст і втупився в упорядника з-під напівопущених повік.

— Смертний! — заговорив він. — Ти боїшся мене, бо не розумієш. Ти — деннобічник, і життя в тобі лиш одне, а коли і його не стане, більше їх у тебе не буде. Про нас, темних, кажуть, що ми не маємо душ, які нібито є у вас. Однак ми таки живемо багато разів завдяки процесу, для вас недоступному. Та ти ж заздриш на це, замишляєш позбавити мене одного з життів. Знай же, що вмирати нам так само тяжко, як і вам.

Упорядник опустив погляд.

— Це не... — почав був він.

— Пристань на мою пропозицію, — перервав Джек, — і я заберуся з твоїх ігрищ. Якщо ж твій наказ виконають, програєш у кінцевому підсумку ти.

Горбань припинив писати й обернувся до Беноні.

— Джеку! — мовив упорядник. — Ти ж тут таки для того, щоб його вкрати, правда?

— Та звісно ж.

— Навіщо? Цю річ було б важко збути. Вона така примітна...

— Це для друга, якому я дещо заборгував. Йому заблагнулося цієї цяцьки. Відпусти мене, і я скажу, що зазнав невдачі, — та й буде це не що інше, як правда.

— Не хотів би я відчувати твій гнів по воротті...

— Твої хотіння мало важитимуть проти того, що ти дістанеш, вимусивши мене до цієї мандрівки.

— Однак людині в моєму становищі не так і просто вмовити себе повірити комусь, кого знають ще і як Джека Брехливого.

— Отже, моє слово для тебе — ніщо?

— Боюся, так і є.

Він звернувся до писаря:

— Пиши-но далі.

— І мої погрози — теж ніщо?

— Вони мене дещо непокоять. Але на одній шальці твоя помста, до якої ще кілька років, на другій же — негайні кари, що їх я зазнаю, якщо Пломінь украдуть. Спробуй-но зрозуміти моє становище, Джеку.

— Авжеж, — мовив той, повертаючись до Смейджа і Квейзера. — Ти, вуха ослячі, і ти, гінандроморфе! Про вас я теж не забуду!

Смейдж глянув на Квейзера, а той кліпнув віями й усміхнувся:

— Скажи це нашому патрону — Князеві Кажанів.

Джек змінився на лиці, почувши ім'я свого давнього ворога.

У Присмерку, де вже починається наука, чари діють сповільнено, тож минуло десь із пів хвилини, перш ніж у намет залетів кажан і промайнув між ними. За цей час Квейзер устиг сказати:

— Ми змагаємося під прапором Кажана.

Джек почав був сміятися, але після прольоту створіння перестав. Побачивши кажана, він похнюпив голову, і жовна його випнулися.

Дальшу тишу порушувало тільки дряпання пера.

Потому Джек мовив:

— Хай буде так.

Вони вивели Джека на середину таборця, де стояв чоловік на ймення Блайт зі своєю величезною сокирою. Джек миттю відвернувся й облизав губи. Та сяйне вістря леза мимохіть притягнуло погляд ізнов.

Перш ніж йому звеліли стати навколішки перед колодою, довкілля ожило від безлічі шкірястих летючих знарядів — орди кажанів у повітрянім танці. Ще більше линуло з заходу, однак рух їхній був зашвидкий, щоб вони встигли кинути хоч чогось варту тінь.

Він лайнувся, розуміючи, що ворог прислав своїх слуг позбиткуватися з нього в смертну годину.

Крадіжки Джекові зазвичай вдавалися. Бісило, що він мусить утратити одне з життів через недбалу роботу. Він, зрештою, був той, хто він був...

Ставши навколішки, Джек похилив голову.

Чекаючи, він думав: а чи правда ото, буцім голова лишається при тямі ще секунду-дві після того, як її стяли з плечей? Він гнав од себе цю думку, але вона верталася й верталася.

Ану ж, подумалось йому, річ тут не просто в тім, що він сам і спартачив? Якщо Князь Кажанів дійсно влаштував тут пастку, нічого іншого це означати не могло.

2

Тонесенькі лінії світла — білі, сріблясті, сині, жовті, червоні, головно прямі, але почасті й хвилясті — креслили чорноту. Вони перетинали все поле пітьми, і деякі були світліші за інші...

Повільніше, повільніше...

Врешті лінії перестали бути безконечними дорогами або пасмами плетива.

Вони зробилися довгими тонкими стрижнями — відтак паличками — тоді рисками світла...

Кінець кінцем стали миготливими кратками.

Він довго розглядав зорі геть безтямно. Минуло чимало часу, перш ніж у його свідомість звідкілясь просочилося слово «зорі», а за його витріщеними очима з'явився слабенький проблиск.

Тиша — і жодних чуттів, окрім зору...